

From the perspective of Islamic Terrorism Separation approach jihadist terrorist groups

mohammadsadegh jamshidirad

Associate Professor, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law; Lecturer at both the seminary and the university.
dr.gh.jamshidi@gmail.com

Abstract

The increasing awakening of the countries of the region, inspired by the liberating religion of Islam, has endangered the interests of the dominating states in these countries and has prompted the global arrogance to control these movements in various ways, including creating a deviation in the pursuit of the goal of liberation struggles and comparing terrorist groups to revolutionary movements. For years, the dividing line between the two categories of terrorist groups and jihadist groups has been lost in terms of structure and function and is not clear; because the global arrogance, through media dominance, has overturned the precise criteria and criteria for separating these two phenomena and does not allow the facts of the matter to be presented as they are. Therefore, the majority of public opinion in the world considers the struggle of freedom-seeking and jihadist groups to be terrorist; confronting them is legitimate; and terrorist acts are considered an attempt to achieve freedom and confront them as illegitimate and anti-democratic. Therefore, it is necessary to separate jihadi groups whose struggles are the result of the will of their nations from terrorist groups that do not have legitimacy and are used by powerful countries for their own benefit. In this descriptive-explanatory research using a library method, we concluded by studying and examining jurisprudential books that martyrdom-seeking actions that are carried out during an enemy attack and the danger of destroying Islam and the conquest of Islamic lands by aggressors can be presented in the form of defensive jihad.

Keywords: Jihadist groups - Terrorist groups - Jihad - Terrorism - Islamic jurisprudence - Moharebeh

الإرهاب من منظور الفقه الإسلامي مع مقارنة تُميّز بين الجماعات الجهادية والجماعات الإرهابية

محمد صادق جمشيدى راد

أستاذ مشارك في قسم الفقه وأصوله؛ ومحاضر في كل من الحوزة العلمية والجامعة.

dr.gh.jamshidi@gmail.com

ملخص

لقد أدى الصعود المتنامي لشعوب المنطقة، المستسلمين من تعاليم الإسلام التحررية، إلى تهديد مصالح القوى المهيمنة؛ مما دفع "قوى الاستكبار العالمي" إلى محاولة احتواء هذه الحركات عبر وسائل شتى، كحرف مسار وأهداف نضالات التحرر وإنشاء جماعات إرهابية لمواجهة الحركات الثورية. وعلى مدى سنوات، بات الخط الفاصل بين الجماعات الإرهابية والجماعات الجهادية -سواء من حيث البنية أو السلوك- غامضاً وغير واضح؛ إذ عمدت قوى الاستكبار العالمي، مستغلةً هيمنتها الإعلامية، إلى تشويه المعايير الدقيقة للتمييز بين هاتين الظاهرتين وحالت دون عرض الحقائق كما هي في الواقع. وبناءً على ذلك، يرى قطاع واسع من الرأي العام العالمي أن نضالات حركات التحرر والجماعات "الجهادية" هي أعمال إرهابية -معتبراً التدابير المضادة لها مشروعة- في حين ينظر إلى الأعمال الإرهابية الفعلية على أنها سعيٌ نحو الحرية، ويرى أن التصدي لها أمر غير مشروع وغير ديمقراطي. لذا، من الضروري التمييز بين الجماعات "الجهادية" -التي تعكس نضالاتها إرادة شعوبها- وبين الجماعات الإرهابية التي تفتقر إلى الشرعية وتستغلها دول قوية لتحقيق مصالحها الخاصة. وقد خلصت هذه الدراسة الوصفية التحليلية -التي اعتمدت منهجية البحث المكتبي وتحليل النصوص الفقهية- إلى أن العمليات الاستشهادية (التي تُنفَّذ في مواجهة غزو العدو وتهديد تدمير الإسلام أو هيمنة المعتدين على الأراضي الإسلامية) يمكن تصنيفها ضمن فئة "الجهاد الدفاعي".

الكلمات المفتاحية: الجماعات الجهادية، الجماعات الإرهابية، الجهاد، الإرهاب، الفقه الإسلامي، المحاربة (شن الحرب على المجتمع/الدولة).

تروریسم از منظر فقه اسلامی با رویکرد تفکیک گروه های جهادی از گروه های تروریستی

محمد صادق جمشیدی راد

دانشیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، مدرس حوزه ودانشگاه

dr.gh.jamshidi@gmail.com

چکیده

گسترش روزافزون بیداری کشورهای منطقه با الهام از آیین آزادی بخش اسلام باعث به خطر افتادن منافع دول سلطه گرد در این کشورها گردیده و استکبار جهانی را بر آن داشته تا به انحاء مختلف از جمله ایجاد انحراف در میسر و هدف مبارزات رهایی بخش و شبیه سازی گروه های تروریستی در برابر جنبش های انقلابی، این حرکتها را مهار نماید. سالهاست مرز انفکاک بین دو مقوله ی گروه های تروریستی و گروه های جهادی از نظر ساختار و عملکرد از بین رفته و مشخص نیست؛ زیرا استکبار جهانی از طریق سلطه رسانه ای معیارها و ضوابط دقیق جدایی این دو پدیده را قلب نموده و اجازه نمی دهد حقایق موضوع آن گونه که هست ارائه گردد. لذا اکثریت افکار عمومی جهان مبارزه گروه های آزادی خواه و جهادی را تروریستی؛ مقابله با آنها را مشروع و اقدامات تروریستی را تلاش برای آزادی و رویارویی با آنها را نامشروع و خلاف مردم سالاری تلقی می کنند. بنابراین جداسازی گروه های جهادی که مبارزات آنها برآیند اراده ملت هایشان است از گروه های تروریستی که مشروعیت ندارند و کشورهای قدرتمند از آنها به سود خود بهره می گیرند، ضروری است. ما در این تحقیق توصیفی - تبیینی به روش کتابخانه ای با مطالعه و بررسی کتب فقهی این نتیجه حاصل شد که اقدامات شهادت طلبانه که در هنگام یورش دشمن و خطر نابودی اسلام و استیلاء متجاوزین به سرزمین های اسلامی انجام می شود، در قالب جهاد دفاعی قابل طرح می باشد.

کلید واژه ها: گروه های جهادی، گروه های تروریستی، جهاد، تروریسم، فقه اسلامی، محاربه

مقدمه

اهمیت امنیت در اسلام با نگاهی به فلسفه ی تشریع آن، روشن می شود؛ در حوزه امنیت فردی خداوند متعال در سوره مبارکه مائده کشته شدن نابحق مسلمانی را برابر با کشتن همه افراد جامعه و از بین رفتن حیات اجتماعی دانسته و حیات جامعه اسلامی را در اجرای حکم قصاص قرار داده و در حوزه امنیت اجتماعی نیز سخت ترین مجازات را از بین حدود الهی برای محارب و برهم زننده امنیت وضع فرموده است. تروریسم در سال های اخیر از عوامل زوال امنیت در جوامع مختلف بوده و صدمات جبران ناپذیری را به پیکر اجتماع وارد نموده است. تروریسمی که اکنون امنیت بیشتر جوامع اسلامی را به خطر انداخته و بعضاً آن جوامع را تا مرز نابودی پیش برده است از نوع تروریسم مذهبی است. استکبار جهانی از بستر آماده بعضی فرق اسلامی نهایت سوء استفاده را کرده و با تفرقه افکنی و عمیق کردن شکاف مذهبی جنگ خانمان سوز فرقه ای به ملت های مسلمان تحمیل کرده است. شناخت ریشه های درونی این موضوع در تشدید نظر و نگرش نهایی دقیق بسیار مثمر تر خواهد بود. فقه شیعی این ظرفیت را دارد که با تبیین نظر خود نسبت به ریشه کن کردن تروریسم در کشورهای اسلامی اقدام نموده و همچنین با تعریف حدود مفاهیم بین فرقه ای مذاهب اسلامی مثل دفاع و جهاد راه را برای مبارزات رهایی بخش گروه های جهادی که در اقصی نقاط جهان اسلام به مبارزه با ظلم و کفر و اشغال گری مشغول هستند هموار نماید

و نیز با شفاف نمودن ماهیت واقعی اختلافات مذهبی از گسترش تروریسم مذهبی جلوگیری نماید. فقه در اینجا، به مثابه خاستگاهی است که ریشه های جهادگرایی و همچنین گسترش تروریسم را در بین مسلمانان تبیین نماید تا بنیادگرایی اسلامی با تروریسم و گروه های جهادی با گروه های تروریستی اشتباه نگردند؛ چرا که جهاد در انواع گوناگون جدا از این که جزء فروع دین مبین اسلام است و از ضروریات آن محسوب می شود خود در مقام پشتیبان جامعه اسلامی نیز است. در این پیکره، تروریسم از دریچه درونی فقه بررسی می شود و چارچوب احکامش سنجیده می شود، تا رفتارهای که تهدیدآمیز در جامعه اسلامی است مشخص شوند.

مفهوم شناسی تروریسم

تعاریف

ترور: چون این کلمه در اصطلاح و مفهوم وارداتی است در فرهنگ نامه ها و دانشنامه های لغت تعاریف مختلفی از کلمه ترور ارائه شده است که بیشتر آنها دارای شباهت های زیادی با هم می باشند. اصل و ریشه واژه ترور؛ فرانسوی^۱ و به معنی ترس زیاد، بیم، هراس و وحشت می باشد و معنی مصطلح سیاسی آن کشتن و از بین بردن مخالفان و ایجاد رعب و وحشت میان مردم است (عمید، ۱۳۸۷: ۳۹۲). گروهی دیگر از زبان شناسان ریشه لغوی ترور را از زبان

یونانی^۱ و به معنی ترس و لرز معرفی نموده اند. کلمه ترور در کاربرد نظامی نیز به معنی کشتن و از بین بردن مخالفین آمده و این واژه در فرهنگ اصطلاحات نظامی سیاسی به ویژه در جنگ های نامنظم کاربرد داشته و به سلسله اعمالی که چریکها اجباراً به واسطه عدم پشتیبانی توده های مردم از آنها به منظور دفاع از خود انجام می دهند ترور گفته می شود (رستمی، ۱۳۷۸: ۲۶۶). همچنین نویسنده کتاب دانشنامه سیاسی در صفحه ۹۸ کتاب خود در توضیح واژه ترور می نویسد: «ترور به کارهای خشونت آمیز و غیرقانونی حکومت ها که برای سرکوبی مخالفان خود و ترساندن آنها به کار می برند ترور می گویند و نیز کردار گروه های مبارزی که برای رسیدن به هدف های سیاسی خود دست به کارهای خشونت آمیز و هراس انگیزی می زنند ترور نامیده می شود».

این کلمه در ادبیات عرب و متون اسلامی سبق استفاده نداشته و به لحاظ ریشه آن که از زبان های فرانسوی و یا یونانی می باشد مترادف سازی نگردیده و کلمه ای که عیناً انتقال دهنده معنای واژه ترور به معنای حقیقی آن باشد وجود نداشته لذا کاربرد کلماتی با معنی مشابه کلمه ترور در زبان عربی رواج یافته، از جمله کلمه فَتْک که ناگهان کشت معنی شده است (معلوف، ۱۳۷۹: ۶۴۳). همچنان که در فرهنگ لغت المنجد در ذیل کلمه الْغِیْلَه آمده است «فریب دادن و ناگهان کشتن سپس اغتیال یعنی پنهانی و به شکلی که مقتول با خبر نشود او را از پای درآوردن». با مداقه در معانی کلمات فوق پرواضح است که هر دو واژه دارای

1- Tras

کارکردی مشابه بوده و تفاوت چندانی با یکدیگر ندارند فقط در زبان امروز عرب از واژه اغتیال برای توضیح قتل ها و ترورهای سیاسی استفاده بیشتری می شود.

نکته قابل توجه در واژه شناسی تروریسم این است که چون واژه ترور در این عرصه از مفاهیم ناظر به نتیجه است لذا هر کلمه ای که قابلیت توصیف اقدامات صورت گرفته (ترور) را داشته باشد قابل طرح و استفاده در فرهنگ گویش هر جامعه ای می باشد. معانی بسیار نزدیک و بعضاً مشابه واژه های جایگزین شده کلمه ترور در زبان های گوناگون موید نکته فوق می باشد.

تروریسم: در فرهنگ غربی ایسم^۲ اضافه پسوندی است که در نامگذاری مکاتب علمی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، ادبی و هنری از آن استفاده می کنند؛ امپراطوری رسانه در راستای منافع استکبار افکار عمومی جهان را با این مفهوم آشنا کرده و با بهره برداری از واژه سازی و جعل مفاهیم تروریسم را یک فرهنگ معرفی و آن را مترادف با مکتبی دارای ایدئولوژی قرار داده و واژه تروریسم را به ظاهر گرایش و باور به واقعیت ترور به منزله ساز و کاری برای دستیابی به اهداف قلمداد کرده است، درحالیکه تروریسم صرفاً یک خشونت عریان و بی پرده است که متأثر از مشکلات فردی و اجتماعی و بعضاً اغراض سیاسی شخص تروریست و یا گروه تروریستی می باشد (مبلغی، ۱۳۸۹: ۵۳). از نگاهی دیگر تروریسم روشی است که عناصر آن با الهام از اعمال خشن و وحشیانه با ایجاد ترس و وحشت در اجتماع در صدد تسلط بر جامعه هستند (رستمی، ۱۳۷۸: ۲۶۷). همچنین روش کسانی که آدمکشی و تهدید مردم و ایجاد خوف و وحشت را به هر طریقی برای

رسیدن به اهداف خود مباح می دانند تروریسم نام دارد (عمید، ۱۳۸۷: ۳۹۲). دشواری تفکیک برخی مفاهیم، پیچیدگی صحنه در مقابله با تروریسم و ابهام ذاتی آن دست مایه ی قدرت های بزرگ و زورگوی دنیا گردیده تا در اهداف کلان از تروریسم به عنوان ابزاری در تأمین منافع خود و چپاول ملت ها دیگر بهره برده و با توجیه راه را برای ریشه کن کردن این غده سرطانی ناهموار نمایند.

انواع تروریسم: شناخت انواع تروریسم نیازمند شناخت عناصر اساسی به وجود آورنده این پدیده شوم دارد که عبارتند از: ۱- اینکه تروریسم عملی از پیش طراحی شده است ۲- این کنش دارای جهت گیری کلان است ۳- قربانیان بی دفاع بوده و وسیله ای هستند در رسیدن به هدف ۴- عوامل مرتکب ترور گروه های مخفی فروملی و یا بعضاً فراملی هستند (ناجی راد، ۱۳۸۷: ۴۳). با درک صحیح از سه عنصر اول می توان اشکال مختلف تروریست را این گونه بیان نمود: تروریسم مذهبی، تروریسم دولتی، تروریسم هسته ای، تروریسم ملی گرا، تروریسم سایبری، تروریسم فرهنگی (همان، ۷۸) همچنین می توان انواع تروریسم را در قالب تروریسم داخلی که شعاع فعالیت آنها محدود در یک کشور بوده و تروریسم بین المللی که دامنه اقدامات آنها منطقه ای و تروریسم جهانی نامبرد و یا به تروریسم سخت و تروریسم نرم تقسیم کرد که تعریف مبسوط هریک از وجوه خارج از بحث ما می باشد.

گروه های جهادی واستشهادی و گروه های تروریستی (انتحاری)

شناخت این گروه ها ارتباط مستقیم با تعریف جهاد و تروریسم دارد چرا که اهداف هریک از این گروه ها براساس این مفاهیم ترسیم می گردد. با در نظر گرفتن این مبنا هریک از گروه مزبور این گونه می توان تعریف کرد؛

گروه جهادی: هر مجموعه ای که تحرك و فعالیت آن تّوأم با ویژگی هایی نظیر سخت کوشی، سعی مجدانه، خستگی ناپذیری، اخلاص و از خود گذشتگی همراه باشد گروه جهادی می باشد. پهنه گسترده مفهوم جهاد تعدد گروه های جهادی را نیز تحت تاثیر خود قرار داده، به همین دلیل هر فعالیت و تلاش دستجمعی در همه عرصه های دفاعی، علمی فرهنگی، دینی و اجتماعی با شرایط بالا ذیل گروه های جهادی قرار می گیرد. البته در سال های اخیر گروه های جهادی در اصطلاح به گروه های که مبارزات آزادی بخش را انجام می دهند اطلاق می گردد.

گروه استشهادی: به گروه های مبارزی که در مقابل بهادشمن اهداف شهادت طلبانه تعیین می کنند گفته می شود که در واقع نوع خاصی از گروه جهادی هستند که در رسیدن به اهداف مقدس خود از ابزار شهادت بهره می گیرند. به همین خاطر اقدامات آنها که عملیات استشهادی (عملیات الاستشهادیه) نام دارد ماهیتاً ذیل عنوان دفاع مشروع و در قالب جهاد دفاعی ارزیابی می گردد. از دیدگاه متعالی فقه شیعی خودکشی (انتحار) و ترور حرام بوده ولی عملیات شهادت طلبانه با حدود و شرایط حقیقی آن مشروع تلقی گردیده است. فقیهان شیعه

دفاع از اصل و کیان اسلام را آن گاه که مورد تعرض کافران مهاجم قرار گیرد، همپای دفاع از جان و عرض، واجب و برآن فتوا داده اند. به عنوان مثال حضرت آیت ا... خامنه ای (ادام ظلّه الشریف) در رساله اجوبه الاسفئات ذیل سوال ۱۰۵۲ [اگر فرض کنیم که حفظ اسلام متوقف بر ریختن خون محترمی باشد آیا این کار جایز است؟] در صفحه ۲۴۴ می فرمایند «اگر منظور از آن اقدام مکلف به جهاد فی سبیل ا... و دفاع از اسلام ناب محمدی ﷺ در مواردی که احتمال کشته شدن او وجود دارد باشد، این فرض موارد مختلفی دارد، اگر مکلف طبق تشخیص خود احساس کند که کیان اسلام در خطر است، باید برای دفاع از اسلام قیام کند، حتی اگر در معرض کشته شدن باشد».

گروه های تروریستی: تعاریف و شاخص های تروریسم، ماهیت گروهی را که بر همین مبنا تشکیل شده باشد بیان می کند، لذا هر گروهی که برای رسیدن به اهداف خود با ایجاد رعب و وحشت در میان مردم امنیت جامعه را تضعیف و در این راه از خشونت استفاده کند گروه تروریستی می باشد. از مصادیق بارز خشونت گرایی این گروه ها اقدامات انتحاری است که اکثر گروه های تروریستی از آن استفاده می کنند از همین رو به این گروه های انتحاری نیز می گویند. واژه انتحار از ریشه انتحربه معنی خودکشی است (معلوف ۱۳۷۹: ۱۷۴) و حمله انتحاری در اصطلاح سیاسی و حقوقی نوعی خودکشی به قصد دیگرکشی و صدمه زدن به غیر است. در حملات انتحاری عامل انتحاری با طراحی و اجرای یک برنامه تخریبی خود را وسیله آسیب زدن به دیگران قرار می دهد و با از بین بردن خود هدف خود را

اجزایی می کند. همانگونه که ملاحظه می کنید اقدامات گروه های جهادی (عملیات الاستشهادیه) با اقدامات گروه های تروریستی (عملیات الانتحاریه) در ظاهر بسیار تشابه داشته و برهم منطبق اندولی این گونه نیست؛ بلکه مبانی آنها از هم جدا بوده و هیچ مرز مشترکی ندارند.

نتیجه گیری

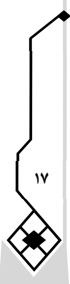
ظهور و گسترش مسئله تروریسم در جهان اسلام علاوه بر تاثیرات بین المللی ناشی از عملکرد بد فقهای اهل سنت در صدور فتوای های مبهم، اختلاف برانگیز و بعضاً مغرضانه می باشد در چنین شرایطی، وقتی شخص یا گروهی به حوزه ترور و خشونت رانده می شود، در واقع اقدامات بازدارنده مؤثری برای کنترل او وجود نداشته و به اقدامات تروریستی دامن می زند. اما فقه شیعه، دست کم با تبیین رفتار سیاسی دفاعی جوامع شیعی، در تعریف حدود جهاد، ترور و نیز دفاع شهادت طلبانه و تروریسم انتحاری گام مهمی در مهار پدیده تروریسم برداشته است. فقه شیعه مفهوم ترور و خودکشی را تحریم کرده است. اما عملیات شهادت طلبانه را ذیل مفهوم عمومی جهاد دفاعی قرار داده و آن گاه حدود و شرایط اقدامات دفاع مشروع را توضیح داده است. بنابراین فقه شیعه با دلایل محکم توانسته راهبرد گروه های جهادی را گروه تروریستی تفکیک نموده و از سوء استفاده جهان سلطه در خلط این دو مقوله متفاوت جلوگیری نماید تا به هیچ وجه نتوان از ماهیت جهاد برای توجیه اقدام تروریستی و خشونت طلبانه بین المللی استفاده کرد.

منابع و مآخذ

قرآن کریم

۱. انصاری، مرتضی (۱۴۱۵ ق). کتاب المکاسب قم: کنگره جهانی بزرگداشت شیخ اعظم انصاری (ره).
۲. بروجردی، آقا حسین طباطبائی، ۱۳۸۰، منابع فقه شیعه، جلد ۳۱، چاپ اول، قم، انتشارات فرهنگ
۳. جوهری اسماعیل بن حماد (۱۴۱۰ ق). الصحاح، بیروت: دار العلم للملایین.
۴. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ ق)، وسائل الشیعة، قم: مؤسسه آل البيت علیه السلام.
۵. حلی، علامه حسن بن یوسف (۱۴۱۴ ق). تذکره الفقهاء، قم: مؤسسه آل البيت علیه السلام.
۶. خامنه ای سید علی (۱۴۲۴ ق). أجوبة الاستفتاءات، قم: انتشارات دفتر مقام معظم رهبری.
۷. خامنه ای، سید علی حسینی، ۱۳۸۸، اجوبه الاستفتاءات، مترجم احمد رضا حسینی، چاپ پانزدهم، تهران، انتشارات المهدی
۸. خمینی، سید روح الله (۱۳۸۵). صحیفه نور، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۹. دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳) لغت نامه دهخدا تهران موسسه انتشارات

دانشگاه تهران .

۱۰. زارعت، عباس، ۱۳۸۸، معجم المصطلحات القانونیه عربی به فارسی، چاپ دوم، تهران، انتشارات خط سوم
۱۱. شهید ثانی، زین الدین بن علی، ۱۳۹۰، تحریرالروضه و شرح اللمعه، مترجم علی شیروانی، جلد سیزدهم، چاپ دهم، قم، انتشارات دارالعلم
۱۲. قرطبی، محمد بن احمد (۱۳۶۴). الجامع لأحكام القرآن، تهران: انتشارات ناصر خسرو.
۱۳. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ ق)، الکافی تهران دارالکتب الإسلامیه.
۱۴. مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳ ق). بحار الأنوار، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۱۵. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۸۵، دائره المعارف فقه مقارن، چاپ اول، قم، انتشارات مدرسه علی بن ابیطالب (علیه السلام)
۱۶. نجفی، محمد حسن، (۱۴۰۴ ق). جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۷. رستمی، محمد، ۱۳۷۸، فرهنگ واژه های نظامی، چاپ اول، تهران، انتشارات ستاد مشترک ارتش. ج. ۱.
۱۸. عمید، حسن، ۱۳۸۷، فرهنگ فارسی عمید، چاپ سی و ششم، تهران، انتشارات امیرکبیر
۱۹. معلوف، لوئیس، ۱۳۷۹، المنجد الابدی، مترجم احمد سیاح، چاپ

چهارم، تهران، انتشارات فرحان

۲۰. مبلغی، عبدالمجید، ۱۳۸۹، درآمدی بر تروریسم پژوهی، چاپ اول، قم، انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
۲۱. ناجی راد، محمدعلی، ۱۳۸۷، جهانی شدن تروریسم، چاپ اول، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه